

**Δικαίωμα και ευθύνη για το
περιβάλλον**

**Εκπαιδευτικό σεμινάριο
«Περιβαλλοντικό Δίκαιο και
Περιβαλλοντικές Μη Κυβερνητικές
Οργανώσεις»**

**Τα περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της κοινωνικής
δικαιοσύνης- Προώθηση κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω
περιβαλλοντικού δικαίου**

Κουτσογεωργοπούλου Λόλα, Δικηγόρος ΔΣ Χανίων

Διάρθρωση:

- Ιστορική αναδρομή στις εξελίξεις γύρω από το περιβάλλον
- Εισαγωγή του όρου βιώσιμη ανάπτυξη και
- Σύνδεσή του με την έννοια «κοινωνική δικαιοσύνη»
- Εκδοχές «κοινωνικής δικαιοσύνης»
- Παραδείγματα περιβαλλοντικών ζητημάτων και προώθησης κοινωνικής δικαιοσύνης από το εθνικό και διεθνές περιβαλλοντικό δίκαιο
- Προβληματισμός για τη σχέση τους και την εφαρμογή τους
- Συμπεράσματα

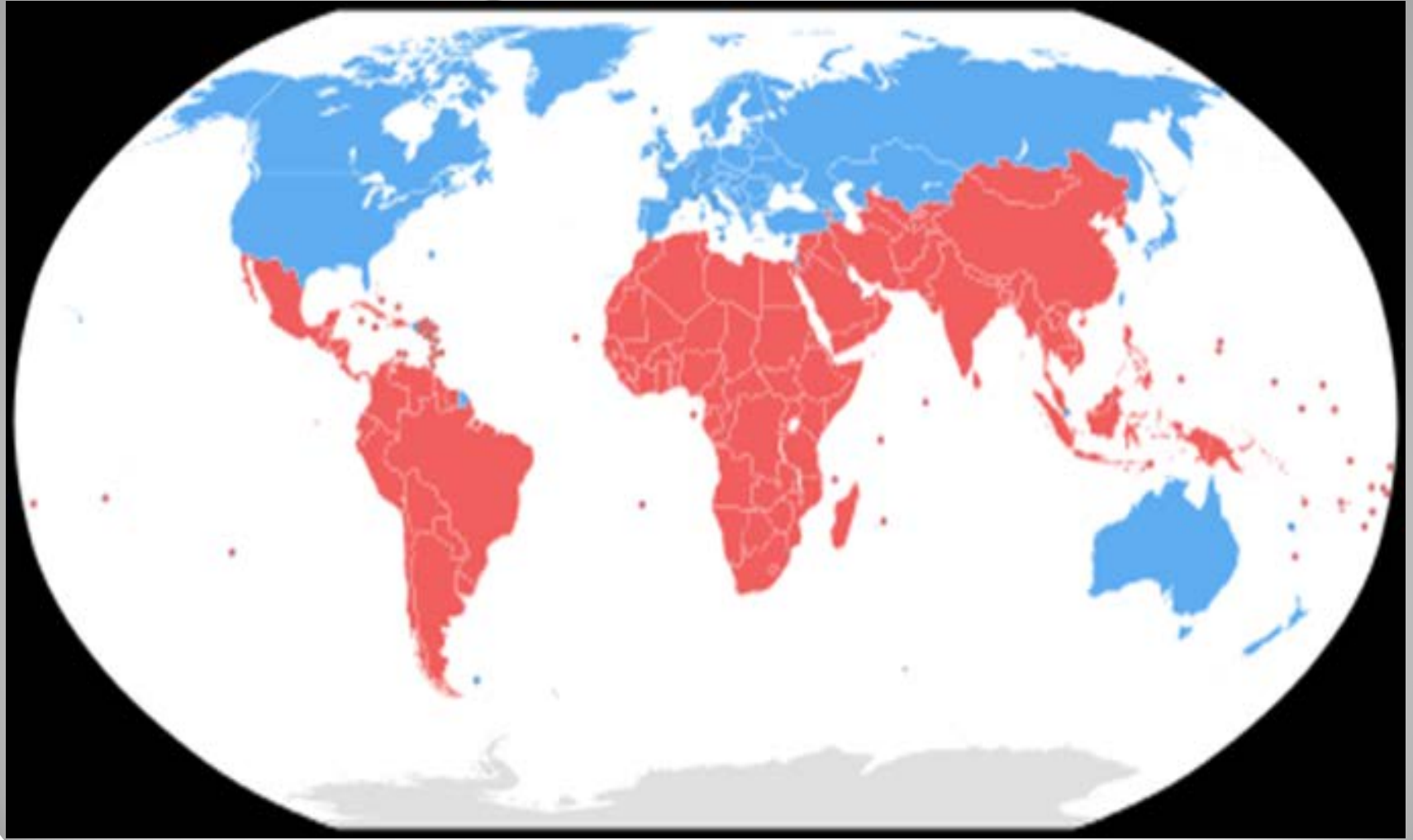
Από τη Σιωπηλή Άνοιξη ... στο Κοινό μας Μέλλον

- 1962, “Silent Spring” Rachel Carlson
- 1972, 1^η Διάσκεψη ΗΕ, Στοκχόλμη
- 1980 περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση
- Κινήματα-Κυβέρνηση-Διακυβέρνηση
- 1986, Φόρουμ Βιοποικιλότητας
- 1987, ΟΗΕ, Έκθεση Brundtland

Το κοινό παρελθόν...

Η πολιτική απαρχή της βιώσιμης ανάπτυξης

- Περιβαλλοντική επικινδυνότητα
- Κοινωνική δικαιοσύνη
- 1992, ΟΗΕ, Συνδιάσκεψη Ρίο
- Agenda 21
- Διακήρυξη Ρίο
- Δήλωση Αρχών των Δασών
- Συνέδριο Αλλαγής Κλίματος
- Συνέδριο Βιοποικιλότητας, ΣΒΠ

Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη

- «η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να υποσκάπτει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»
(WCED, 1987)

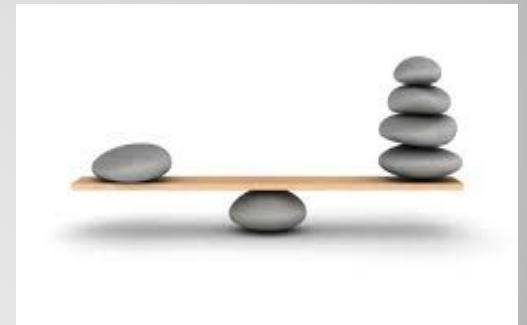
Στρατηγικές...

- Διαχείριση +εξοικονόμηση υδάτων= μείωση έλλειψης και κινδύνου υγείας
- Διαχείριση γης = μείωση κινδύνου έλλειψης τροφής και κεφαλαίου
- Διαχείριση αποβλήτων = ποιοτική βελτίωση ζωής και υγείας των πληθυσμών

Βιώσιμη ανάπτυξη= δικαιοσύνη

- α) Ενδογενεακή και διαγενεακή διάσταση
- (β) περιλαμβάνει φυσική βιωσιμότητα και προϋποθέσεις δικαιοσύνης
- Περιβάλλον = αναπτυξιακό απόθεμα = παγκόσμιο οικονομικό κεφάλαιο
- Ανάγκες = πόροι = ευημερία
- Κοινωνική δικαιοσύνη > ακριβοδίκαιη διανομή πόρων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων εντός πλαισίου που παράγει πλούτο
- Πλούτος+ Ανάπτυξη = Ανισότητα

Ανισότητες

- τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο
- περιβαλλοντικά αγαθά: τροφή, νερό, καθαρός αέρας, πάρκα, καθαρό υπέδαφος κ.α
- πολιτισμικά ή ιστορικά αγαθά: μνημεία, οικισμοί κλπ
- τεχνολογίες, πληροφόρηση, εκπαίδευση, εργασία
- δραστηριότητες: γεωργία, κτηνοτροφία κλπ
- Ίση προστασία της ζωής, υγείας, προσωπικής ασφάλειας, ελευθερίας, ευημερίας

Πρέσπες, ερημοποίηση λόγω εγκατάλειψης κτηνοτροφίας

**Κρήτη, αποψίλωση
Λόγω υπερβόσκησης**

Κρήτη, Καλάμι Σούδας
(εγκατάλειψη)
Κρήτη ορεινό χωριό
Κρήτη, Ελούντα

Κοινωνική δικαιοσύνη ,ευημερία και ισότητα

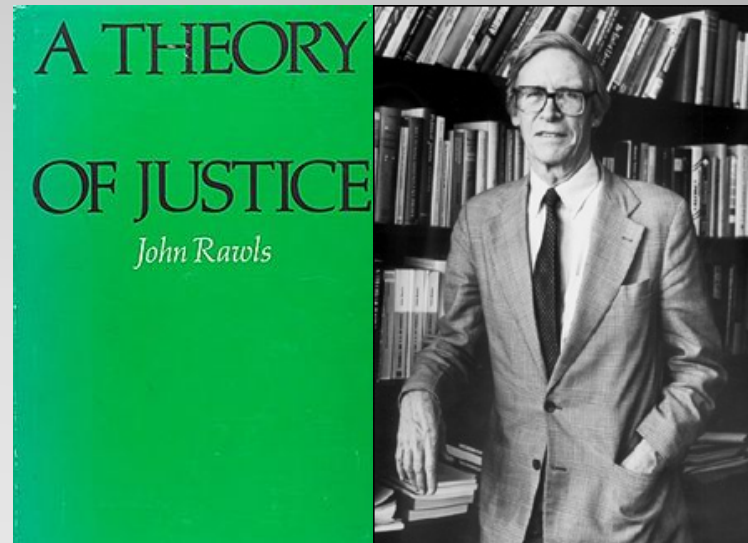
- Αποτίμηση # μη μετρήσιμη, μη προσδιορίσιμη
- Εισόδημα ή άλλα αγαθά και υπηρεσίες
- Ισότητα στη διανομή ευημερίας ή αγαθών
- Αγαθά ή ευκαιρίες ή ικανότητες

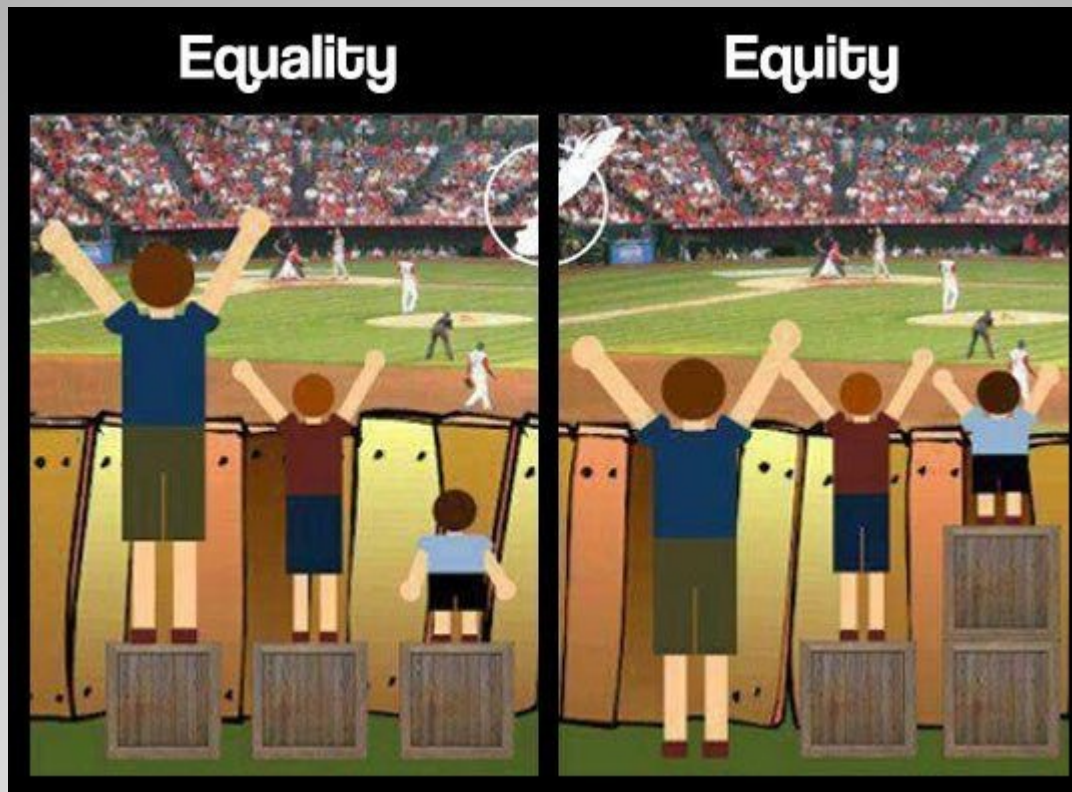

John Rawls, Αρχή της Διαφοράς

«..οι ανισότητες πλούτου και εξουσίας είναι δίκαιες μόνο αν έχουν ως αντισταθμιστικό αποτέλεσμα ωφέληματα για όλους και ιδιαίτερα για τα λιγότερα προνομιούχα μέλη της κοινωνίας..»

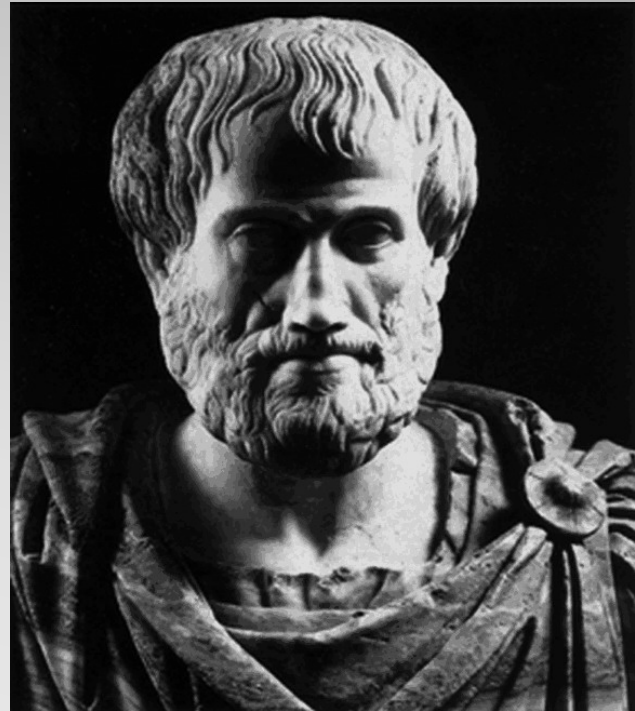
- A. Συνεργατικό σχήμα-Ελευθερία
- B. Ισότητα κατά την απονομή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων

«δεν υπάρχει τίποτα πιο άνισο από την ίση μεταχείριση των ανίσων» (Αριστοτέλης)

*«Ὅμοιες περιπτώσεις να
αντιμετωπίζονται με ὅμοιο
τρόπο και οι ανόμοιες με
διαφορετικό, ὥστε να
διασφαλίζεται η ἴση
μεταχείριση» (Αριστοτέλης,
Ἠθικά Νικομάχεια, 1131a-b)*

Κοινωνική δικαιοσύνη και περιβαλλοντικά ζητήματα

- Παγκοσμιοποίηση- Αλληλεξάρτηση μεταξύ κρατών, αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτών
- Οικουμενικότητα ζητημάτων
- Χωρικό πλαίσιο > παγκόσμιο βεληνεκές
- Χρονικό πλαίσιο: παρελθούσες, παρούσες και μέλλουσες γενεές

Προβληματισμός-Διορθωτική δικαιοσύνη

- Παράλειψη κράτους-ευθύνη
- Παράλειψη ανθρώπων-κρατών
- Έργα παρελθόντων γενεών-ευθύνη τωρινών
- Ευθύνη λόγω ωφέλειας από την ανάπτυξη > ο επωφελούμενος πληρώνει?
- Άλλος ρυπαίνει-άλλος πληρώνει?
- Πιθανή άγνοια στο παρελθόν > πρόβλημα ανάληψης ευθύνης
- Ανάληψη κόστους προβληματική
- Όταν ο ρυπαίνων απλά δεν πληρώνει π.χ Κίνα, Αμερική

Έως τώρα ο «ρυπαίνων» ..

- πλήρωνε πρόστιμο για «μη τήρηση των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων»
- παραπεμπόταν στη δικαιοσύνη για τυχόν αξιόποινες πράξεις
- Τώρα.....
- Πρόληψη-αποκατάσταση-ανάληψη κόστους αλλά
- Χωρίς αναφορά σε παρελθόντα χρόνο
- Πιθανός μη καταλογισμός της πράξης σε κάποιον...ο άγνωστος ρυπαίνων...δεν πληρώνει ή δεν έχει να πληρώσει επειδή πτώχευσε
- Ανάληψη ευθύνης
?(φορολογούμενους)

Στην πράξη...

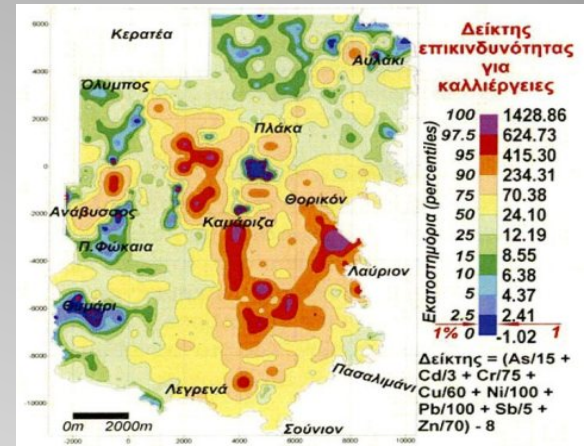
Περιβαλλοντική Αποκατάσταση των Μεταλλείων Αμιάντου Βορείου Ελλάδος (ΜΑΒΕ)

- Πτώχευση των εταιριών το 2000
- η ΕΤΒΑ δεν αποδέχθηκε την υποχρέωσή της για αποκατάσταση
- Ανάληψη από ΥΠΕΧΩΔΕ, (ΕΠΠΕΡ)ΕΕ Life-Environment και εταίρους
- Παρά την αποκατάσταση οι επιπτώσεις εντοπίζονται σήμερα αλλού
- Υψηλές τιμές αμιάντου στη λίμνη Πολυφύτου Αλιάκμονα από όπου υδρεύεται η Θεσσαλονίκη
- Ανάληψη ευθύνης-κόστους?

Φράγμα Πολυφύτου

- Μη δυνατότητα αποκατάστασης π.χ Λαύριο
- Παραχώρηση άλλης έκτασης? Μετακίνηση – μετανάστευση κατοίκων και αποζημίωση?
- Επιπτώσεις στην υγεία = μη αναστρέψιμες, διαφορετική μεταχείριση στην ασφάλιση, επιδόματα-συντάξεις?
- Τρίτοι: Δικαίωμα στην πληροφόρηση για κινδύνους
- Επιτυχής αποκατάσταση ζημιών Κουρουπητός πχ ανάδειξη λόγω χρόνιας υποβάθμισης?

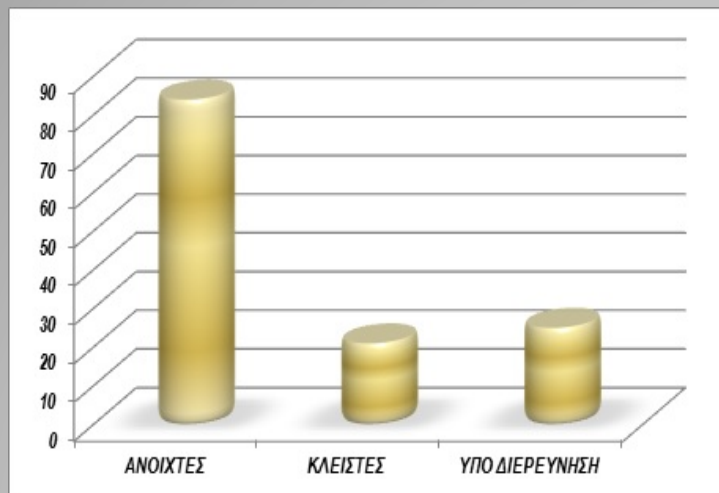

Σχήμα 16. Γεωχημικός χάρτης κατανομής του Δείκτη Επικινδυνότητας για καλλιέργειες στη Λαυρεωτική χερσόνησο ως προς τα τοξικά χημικά στοιχεία αρσενικού (As), καδμίου (Cd), χρωμίου (Cr), χαλκού (Cu), νικελίου (Ni), μολύβδου (Pb), αντιμονίου (Sb) και ψευδαργύρου (Zn). Η λευκή οδοντωτή γραμμή δείχνει το όριο που θεωρείται ασφαλές για καλλιέργειες, που είναι μόνο το 1% της έκτασης της Λαυρεωτικής χερσονήσου.

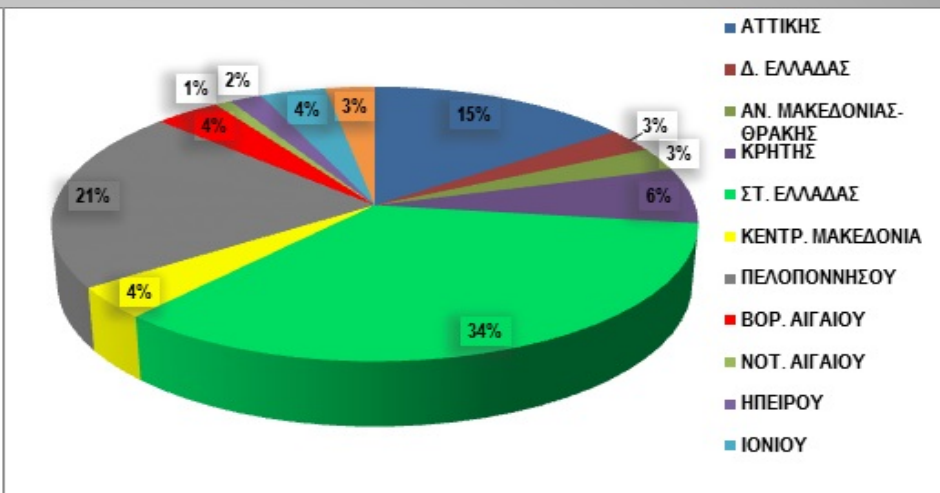

Κουρουπητός

Στοιχεία εφαρμογής του π.δ. 148/2009 βάσει του Μητρώου που τηρείται στο ΣΥΓΑΠΕΖ

Εικ. 1: Στάδιο εφαρμογής υποθέσεων περιβαλλοντικής ευθύνης (ανοικτές-κλειστές-υπό διερεύνηση)

Εικ. 2: Γεωγραφική κατανομή υποθέσεων ανά Περιφέρεια

•ΜΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΓΙΑ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ

•ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ,ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ και ΥΠΟΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

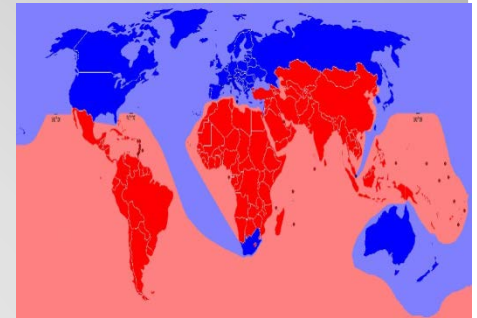
Κλιματική αλλαγή & κοινωνική δικαιοσύνη

- Μοντέλο βιομηχανικής ανάπτυξης>
- πληγέντες οι φτωχότεροι
- αναπτυγμένες χώρες > μείωση ρύπων
- Αναπτυσσόμενες > υιοθέτηση ενός διαφορετικού μοντέλου που απαιτεί τεχνολογία και κόστος>
- παραίτηση δικαίωμα ανάπτυξης

Προβληματισμός

- Εξισωτική δικαιοσύνη-επαναφορά ισότητας με μετάθεση βαρών λόγω υπερβολικής χρήσης της ατμόσφαιρας >οικολογικοί οφειλέτες λόγω στέρησης μεριδίων-προσδιορισμός μεριδίων?
- Διανεμητική δικαιοσύνη > ατμόσφαιρα = πόρος> πως θα διανεμηθεί δίκαια? Αξία?
- Δικαίωμα στην εκπομπή ρύπων?
- Εξάντληση πόρου : Τραγωδία των κοινών?
- Αποζημίωση ή άλλου είδους οικονομικό ωφέλημα για τις χώρες αυτές?

Μείωση ρύπων

- δικαίωμα στην προστασία από τον κίνδυνο της υγείας κυρίως για τις μέλλουσες γενεές
- δικαίωμα στην εργασία των τωρινών?
- δικαίωμα στην εθνική ανεξαρτησία
- διαχείριση και ικανότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές
- οικονομικά αποδοτικότερο τρόπο
- ιδιαίτερες συνθήκες
- Παροχή σε είδος-οικονομική αποζημίωση

Πτολεμαΐδα, Κοζάνη

- Έγκριση χρηματοδότησης από Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότηση και Ανάπτυξης (EBRD), ύψους έως 300 εκατ. ευρώ για επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην Ελλάδα

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

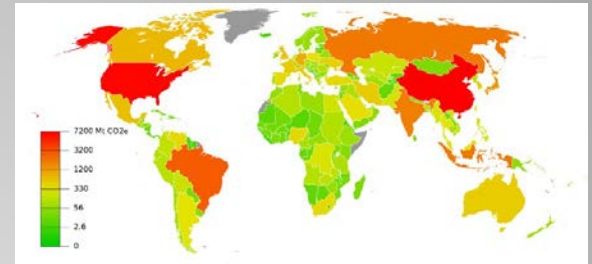
The infographic displays six categories of renewable energy with corresponding images and labels:

- Άνεμος**: Wind energy, shown with a field of wind turbines.
- Νερό-Υδροηλεκτρική ενέργεια**: Hydroelectric energy, shown with a dam and a hydroelectric power plant. Labels include φράγμα (dam), γεννήτρια (generator), and υδροστρόβιλος (water turbine).
- βιομάζα**: Biomass, shown with a pile of wood chips and a tree trunk with a recycling symbol.
- γεωθερμία**: Geothermal energy, shown with a cross-section of the earth and a house.
- ήλιος**: Solar energy, shown with a bright sun over a green field.
- κύματα**: Wave energy, shown with a large ocean wave.

Βιώσιμη ανάπτυξη ή βιώσιμη επιχειρηματικότητα ή εξάρτηση...

•2015,Πρωτόκολλο του Παρισιού:

- ΗΠΑ+Κίνα=50% των παγκοσμίων ρύπων
Από το 2020 οι ανεπτυγμένες χώρες
- βοήθεια 100 δισ. δολαρίων το χρόνο για στροφή των αναπτυσσομένων χωρών σε καθαρές πηγές ενέργειας
- Καμία πρόβλεψη για οικονομική αποζημίωση των χωρών που πλήττονται από φυσικές καταστροφές λόγω ανόδου της θερμοκρασίας

1987 Μόντρεαλ, 1992 Κιότο, 2009 Κοπενχάγη, 2015 Παρίσι

2015 ,OHE ,Agenda 2030

“Transforming our world ,,

Προβληματισμός:

- αναπτυξιακή βοήθεια
> μακροπρόθεσμη μείωση των συνθηκών της φτώχειας
- Ζητούμενο= εναλλακτικές μορφές ενέργειας ή πρόσβαση σε βασική μορφή ενέργειας
- Βιώσιμη ανάπτυξη ή βιώσιμη ελευθερία με τη μορφή της μετατροπής των πόρων σε ικανότητες

"Development is about transforming the lives of people, not just transforming economies." (Stiglitz)

Συμπεράσματα

- Διορθωτική δικαιοσύνη > αδυναμία δίκαιης κατανομής περιβαλλοντικών οφελών και βαρών
- Εξισωτική δικαιοσύνη > αδυναμία προσδιορισμού και ποσοτικοποίησης μεριδίων
- Διανεμητική > αδύνατη η εξακρίβωση των μεριδίων που αντιστοιχούν, μη αποτιμητή αξία πολλών πόρων
- Πρόβλημα: η εξάντληση του πόρου και η αύξηση του πληθυσμού

- Οι προοπτικές του βίου δεν μπορούν να εξαρτώνται από τη θέση κάποιου στο γεωγραφικό χάρτη μιας χώρας ή του πλανήτη ή τη θέση του σε κάποια γενιά > ηθικά αυθαίρετο
- Ανισότητα > περιβαλλοντικό & αναπτυξιακό πρόβλημα
- Πρόβλημα στην υλοποίηση στόχων: Κυριαρχία και δομές
- Απαιτήσεις για δικαιοσύνη στους κανόνες και όχι στα αποτελέσματα
- Ισότητα # Δικαιοσύνη= διαφορετική μεταχείριση ανίσων
- Νομιμοποίηση και ικανότητα αποδοχής ή απόρριψης των ανισοτήτων
- Ζητούμενο: άμβλυνση αδικιών

Στόχος : Βιώσιμη ανάπτυξη ή ελευθερία;

- βιώσιμη ανάπτυξη=δικαιοσύνη=ισότητα ικανοτήτων
- Περιβάλλον # φυσικό κεφάλαιο
- Βιώσιμη ανάπτυξη # ανάγκες
- Βιώσιμη ανάπτυξη=χειραφετική διαδικασία επαύξηση ελευθερία δράσης «βιώσιμη ελευθερία» και για τις μέλλουσες γενεές

“Freedoms are not only the primary ends of development, they are also among its principal means.”

Amartya Sen

PROJECT SYNDICATE
A WORLD OF IDEAS

www.project-syndicate.org

Σας ευχαριστώ πολύ!